

Szakmai beszámoló

Pályázat a Bihari Múzeum néprajzi gyűjteményének gyarapítására
NKA Közgyűjtemények Kollégiuma
Pályázati azonosító: 204110/00775

A benyújtott pályázat két bihari rátétes szűr megvásárlását tartalmazta, az elnyert összeg azonban 50%-a volt a megpályázotténak, így csak az egyik bihari szűrt tudta a múzeum megvásárolni.

A tipikusan magyar férfi-felsőruházat, a szűr applikált, azaz posztórátétes díszítését Biharban, Nagyváradon alkalmazták először a 19. század végén, és innen terjedt el a megyében, majd a Kárpát-medence más területeire. Az 1930-as évektől kezdve mindinkább visszaszorult a szűrviselés divatja, az 1950-es évekre a viseletet legtovább őrző pásztorok körében is felváltotta a gyári esőkabát. Biharban és Debrecenben a bihari rátétes szűrök mintakincsét továbbéltették – elsősorban lakástextíliákon – a területen élő mesterek. A továbbélést segítették elő az 1950-es években az állami rendelkezések nyomán országszerte megalakuló háziipari szövetkezetek is, amelyek a népművészeti tárgyak nagymennyiségű termelését tették lehetővé.

Néhány szűrszabó mester műhelyében a „profilváltás” ellenére a XX. század második felében is készült rátétes szűr: megrendelésre a néptáncosok fellépő ruhájához, illetve a hagyományőrző pásztorok reprezentatív eseményeken viselt ruhadarabjaiként.

A megvásárolt szűr is így készült: a sárándi Lovász Imre, aki a Hortobágy Örökös Pásztorja címet viselő Dankó Imrétől (1919–2014) tanulta a pásztorfaragást, maga bőr bicskatkokokat készített, és a népi iparművész által készített rátétes bihari szűrében árulta azokat a hortobágyi vásárokon az 1970-es évektől az 1990-es évekig.

A család visszaemlékezése szerint a megvásárolt szűrt a Debrecenben élő szűrrátékészítő népi iparművész, Reményi Béláné készítette, aki az 1950-es években az „iskolateremtő” berettyóújfalui szűrszabó mestertől, Mezei Andrástól tanulta a szűrrátétezt.

A megvásárolt szűr magán viseli a bihari jellegzetességeket (pl. a jellegzetes bihari díszítőmotívumokat - dohánylevél, szegfű, margaréta), ugyanakkor díszítésében a XX. század második felében előtérbe kerülő reprezentatív funkció, a külföldi turisták előtt a magyar motívumokat hangsúlyozni kívánó egyedi megoldásait is bemutatja (hímzett magyar címer). A ruhadarab múzeumi gyűjteménybe kerülésével olyan tárgyat őrzünk meg egy korszak lenyomataként, ahol a mester – Mezei András – hatása ugyanúgy tetten érhető, mint a kor elvárása és igénye. Ugyanakkor megtaláljuk rajtuk az alkotó tehetségének nyomát is: tervezési tudását, igényes kivitelét, a színekkel való bánni tudását, a színek harmonikus együtt alkalmazását is.

Mezei András több munkája 2019-ben került be a Bihari Múzeumba, de ezek között nem található szűr. Célunk, hogy tanítványaitól is minél több alkotást szerezzünk meg. Ehhez nagymértékben hozzájárulna a Reményi Béláné által készített szűr megvásárlása is.

A műtárgy gyűjteménybe kerülésével a „bihari specifikumnak” mondható szűrátét-készítés jelentős emlékét őrzi meg Bihar területi múzeuma.

A megvásárolt tárgy

Nyers színű szűr, fekete rátéttel, zöld aláarakással   Leltári szám: I. 2021.1.

Nyers színű szűrposztóból, hagyományos szabással, méretre varrt szűr fekete rátéttel díszítve. Gazdagon mintázott, jó állapotú. Díszítése specifikusan bihari, mind a gallér mintaszerkesztése, mind a motívumai tekintetében. A négyszögletes galléron a jellegzetes elrendezésű 3 dohánylevél formában ún. kehelylevélkés virágfejek, a sarkokon, a csücskökben zöld aláarakásos leveletlen csillag. A hagyományos megerősítés, a galambkosár rátétes helyettesítése az aszaj (oldalának középső része) két oldalán a csücskövel azonos színű és mintájú 3 pár csillag, a feleresztések felett szintén megtalálhatóak. A szűr minden virága bihari kehelylevélkés. A szeccen (díszes előrész) bimbós szegfűk, az aszajon és a galléron bimbót idéző virágfejek láthatók. A minta tudatos, átgondolt szerkesztésű. A gallér bokorvirágait körbeölelő cseresznyesor megjelenik elől a szeccen, és az aszajon is. A négy soros díszűzés és a farkasfog a szeccen, galléron, aszajon, az ujjak végeinél és alj mintájánál is keretezésre szolgálnak. A gallér és aszaj térkitöltő levelei többségében nincsenek cakkozva, míg az szecc levelei cakkozottak. A szecc virágainak dupla keretezése egyedi, a térkitöltés egyik ritka módja.

A szűr alján és ujjain a címert színes (piros, zöld, sárga) hímzőfonallal, géppel hímezték ki. Csatja pótolta, nem eredeti, bőrszíjjal van felvarrva a szűrre.

A szűrűt Lovász Imre, sárándi kézműves használta: a hortobágyi vásáron ebben árulta az általa készített bicskatokokat az 1970-es évektől 1990-es évekig.

Méret: H: 131 cm, Sz: 79 cm. Ujja hossza: 55 cm, szögletes gallér: 46 cm x 50 cm

Köszönjük, hogy támogatták a hagyományos bihari szűr XX. század második felében történő továbbélését reprezentáló műtárgy múzeumi gyűjteménybe kerülését!

Melléklet: fényképek a megvásárolt szűréről (1 oldal)

Berettyóújfalu, 2021. május 10.

Tisztelettel:

Dr. Krajczárné Sándor Mária s. k.
etnográfus, főmuzeológus

Képmelléklet

A megvásárolt szűr előlről és hátulról

Hímzett címermotívum

Az aszaj díszítése